

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

al. Solidarności 77

00-090 Warszawa

Zespół Krajowego Mechanizmu Prewencji

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPŁ.	2011 -11- 23
ZAL.	1/1 NR 1434 070/A

Dot. znak: RPO-682797-VII-720.8/11/KC

Ustosunkowanie się do uwag i wniosków Raportu z dnia 12 października 2011 r.
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie

Dyrektor MOW im. św. Siostry Faustyny w Krakowie w porozumieniu z zespołem pedagogicznym Ośrodka po wnikliwym przeanalizowaniu Raportu Krajowego Mechanizmu Prewencji z dnia 12 października 2011r. sporządzonego po wizytacji tutejszego Ośrodka w dniach 20 - 21 września 2011r., przesyła poniższe spostrzeżenia i uwagi odnośnie zawartych w raporcie zaleceń i rekomendacji.

Podzielając wspólną troskę o optymalne zaspakajanie potrzeb naszych wychowanek i respektowanie ich praw – dostrzegamy pozytywną opinię Krajowego Mechanizmu Prewencji w sprawie właściwego traktowania naszych wychowanek przez kadrę Ośrodka, zapewnienia im bardzo dobrych warunków bytowych oraz odpowiedniej bazy edukacyjnej i socjalnej z szerokim spektrum zajęć pozalekcyjnych i wysokim poziomem realizowanego przez nasz zespół autorskiego programu terapeutycznego.

Odnosząc się do poszczególnych punktów Rekomendacji Raportu Dyrekcja Ośrodka podnosi co następuje:

Ad. 1 - zaprzestanie stosowania pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych; stosować tylko te kary, które są dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów; oraz odniesienie się do pkt. 5. Raportu pod tytułem Dyscyplinowanie dotyczącego tzw. „kary oddalenia”

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym nigdy nie stosuje się pozaregulaminowych środków dyscyplinujących.

W Raporcie podano, w ślad za twierdzeniami wychowanek, że jednym ze środków dyscyplinujących, stosowanych w Ośrodku jest tzw. kara oddalenia. Jest to nazwa potocznie używana przez wychowanki i dlatego nie znajduje się w rejestrze kar i nagród. W rzeczywistości – nie jest też karą.

Opisywana forma oddziaływania wychowawczego jest środkiem zaradczym – terapią indywidualną, której zastosowanie ma miejsce w sytuacjach kryzysowych, np. ucieczki z Ośrodka, złamania zakazu abstynencji od środków psychoaktywnych, naruszenia zakazu agresji zagrażającej zdrowiu lub bezpieczeństwu samej wychowanki bądź innych osób. Stosowana jest po wcześniejszym wyczerpaniu innych sposobów wychowawczych. Ten środek zaradczy nazywany potocznie przez wychowanki „oddaleniem” służy przede wszystkim opanowaniu silnych negatywnych emocji wychowanki. W tym czasie kadra wychowująca podejmuje niezbędne działania dla zdiagnozowania destrukcyjnych zachowań wychowanki oraz prowadzenia rozmów uświadamiających o szkodliwości zaistniałej sytuacji kryzysowej. W razie konieczności przeprowadzane są ewentualne badania lekarskie (np. testy na obecność substancji psychoaktywnych, bądź inne badania specjalistyczne).

Na ogół przy zastosowaniu tego środka zaradczego okres prowadzonej interwencji nie przekracza dwóch dni, poza wyjątkowymi sytuacjami, kiedy istnieje podstawa do jej przedłużenia (np. w sytuacji wymagającej specjalistycznej: psychologicznej bądź medycznej opieki indywidualnej). W tym czasie poza zapewnieniem fachowej opieki takich osób jak psycholog, pedagog, wychowawca - aby nie pozostawała bez wsparcia emocjonalnego - zapewnia się wychowance kontakt z koleżankami, które mogą pozytywnie wpłynąć na wyjaśnienie konfliktowej sytuacji (przedstawicielki Samorządu MOW, samorządu klasowego i inne). Ponadto w tym okresie wychowanka ma zapewniony „odpowiedni kontakt z ludźmi, (...) dostęp do materiałów do czytania, do uczenia się na bieżąco oraz ma zapewnioną pomoc w nauce”.

W każdej takiej sytuacji powiadamia się rodziców lub opiekunów prawnych wychowanki i często organizuje się dodatkowe zespoły diagnostyczno-wychowawcze. Wydaje się możliwe, że wychowanki mogą wyżej opisaną procedurę terapeutyczno-indywidualną postrzegać jako karę i nazywać ją oddaleniem. W procesie indywidualnej terapii stanowi ona ważne i zazwyczaj przełomowe doświadczenie, choć dla samej wychowanki może być trudne.

Pozwala to na eliminowanie negatywnych zachowań i uczenie się obiektywizmu wobec samej siebie i innych osób, jak również na rezygnowanie w przyszłości z ryzykownych zachowań, które zostały uznane za szkodliwe ze względów zdrowotnych, rozwojowych lub społecznych.

W związku z powyższym Dyrekcja Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Św. Siostry Faustyny w Krakowie wraz z zespołem wychowawczym nie uznaje Rekomendacji Krajowego Mechanizmu Prewencji w pkt. 1 za zasadną.

Ad. 2 – zapewnienie każdej wychowance wolności sumienia i religii, która obejmuje wolność wznawania lub przymowania religii według własnego wyboru oraz zakazanie zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie jest niepubliczną placówką wychowawczą, która funkcjonuje i działa zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa, tj. art. 25. Konstytucji, art. 14. Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisanego w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318), art. 48. ust. 1 Konstytucji oraz art. 53. ust. 3. Konstytucji. Z tego względu punkt 12 podpunkt 1. Rekomendacji nie powinien być zarzutem kierowanym do katolickiego Ośrodka. Wychowanki są zobowiązane do przyjęcia i respektowania w całości formy wychowywania w ośrodku, który jest katolickim młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym. W takich okolicznościach, gdy dozwolone jest przez prawo funkcjonowanie katolickich ośrodków wychowawczych, nie można im zarzucać, że nie zapewniają wychowance wolności sumienia i religii. W sytuacji kierowania wychowanki do danego ośrodka ma ona prawo – wraz z jej rodzicami (opiekunami prawnymi) - dokonać wyboru i poinformować odpowiednie władze, że nie wyraża zgody na skierowanie jej do takiego ośrodka. Uczestnictwo w praktykach religijnych wynika z charakteru ośrodka, w jakim wychowanki przebywają.

Podczas rozmów wstępnych wychowanki zapoznawane są z katolickim charakterem Ośrodka i ostatecznie same wyrażają zgodę na pobyt w nim, łącznie z udziałem w praktykach religijnych. Dzieje się to zawsze przy uwzględnieniu zgody rodziców (opiekunów prawnych) wychowanek, a następnie sami proszą Urzędy o wskazanie tego Ośrodka. Zwracamy uwagę, że przepis art. 48. ustęp 1. Konstytucji stanowi, że: „Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania” – co tym samym powoduje, że katolickiemu ośrodkowi wychowawczemu, działającemu zgodnie

z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa, nie powinny być stawiane zarzuty opisane w podpunkcie 2. punktu 12. pod tytułem Rekomendacje. Poszanowanie wolności sumienia i religii powinno być respektowane na etapie kierowania nieletniej do ośrodka. Te kwestie powinny być brane pod uwagę przez właściwe władze: sąd rodzinny orzekający o umieszczeniu nieletniego w Ośrodku lub inna instytucja, tj. Ośrodek Rozwoju Edukacji kierujący nieletniego do danej placówki, przy uwzględnieniu w tym zakresie stanowiska opiekunów prawnych i biorąc pod uwagę treść przepisu art. 48. ust. 1. Konstytucji oraz przepisu art. 53. ust. 3. Konstytucji. Z tych względów Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie nie podziela powyższego stanowiska Krajowego Mechanizmu Prewencji, jakoby w jakikolwiek sposób naruszał wolność sumienia i religii wychowanek. Zwłaszcza, że w tym zakresie, jako placówka niepubliczna, podlega przede wszystkim prawu kanonicznemu, co wynika z art. 14. ust. 1. Konkordatu. Nadmieniamy również, że dyrekcja Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny wraz z zespołem wychowawców i psychologów, mając na celu właśnie zapewnienie i przestrzeganie wolności sumienia i religii, jeszcze przed przyjęciem wychowanki przeprowadza z nią wstępną rozmowę rekrutacyjną, a następnie w jej obecności - z jej opiekunami prawnymi.

Ad. 3 – przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z wytycznymi zawartymi w Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich

Przepis dotyczący tajemnicy korespondencji jest przestrzegany. Wychowanki są zobowiązane do pokazania wyłącznie zawartości koperty, z uwagi na to, iż w kopertach czy innych przesyłkach mogą być przekazywane bądź środki psychoaktywne, bądź pieniądze. Kontrola w żadnym wypadku nie dotyczy treści zawartej w niej korespondencji.

Ad. 4 – rozważenie częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienie wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu

Brak pełnej akceptacji dla zmiany postawy i sposobu postępowania, na początku procesu resocjalizacji sprzyja podejmowaniu przez wychowanki ryzykownych zachowań. Dlatego wychowankom, w przypadku których istnieje szczególne zagrożenie ponowieniem kontaktu ze środowiskiem patologicznym czy wręcz przestępczym, kontaktu z używkami, wreszcie ucieczką z przepustki, najczęściej nie zezwala się na wyjazd do domu przed upływem 6 miesięcy od przyjścia do placówki. Takie postępowanie w procesie resocjalizacji uzasadnione jest wieloletnimi doświadczeniami.

Oprócz powyższego Dyrekcja Ośrodka odnosząc się do punktu 7 Raportu *Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym* nie zgadza się z podaną w Raporcie KMP na str. 11 interpretacją zapisu zawartego w punkcie 10 Regulaminu współpracy i kontaktów z Rodzicami jako niezgodnego z zaleceniami 85.3/Reguła 58 zawartymi w regułach Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności. Zapis w Regulaminie brzmi następująco: „...Rodzice/ Opiekunowie nie powinni w rozmowach z wychowankami obciążać ich trudnymi wiadomościami, a zwłaszcza tragicznymi sytuacjami z życia rodzinnego, np. wiadomość o ciężkiej chorobie lub śmierci kogoś bliskiego, bez wcześniejszej rozmowy z wychowawcą”. Zatem wcześniejsza rozmowa rodziców z wychowawcą, poprzedzająca rozmowę z córką o jakimś tragicznym wydarzeniu w rodzinie nie ma w żadnym wypadku na celu pozbawienia wychowanki ważnej dla niej informacji, ale właśnie w trosce o wychowankę ma służyć wspólnemu poszukiwaniu jak najlepszego sposobu i okoliczności przekazania jej takiej informacji. **To, że wychowawca jako pierwszy powiadomiony jest o trudnej sytuacji nie oznacza, że wychowanka nie jest natychmiast o niej poinformowana.** Nasze wieloletnie doświadczenie w pracy resocjalizacyjnej wskazuje niejednokrotnie na potrzebę wcześniejszego przygotowania wychowanek do przekazywania im trudnych wiadomości. Dotyczy to szczególnie dziewcząt ze skłonnościami do depresji lub emocjonalnie nie zrównoważonych, którym w takich sytuacjach musimy natychmiast zorganizować i zapewnić bezpośrednią oraz specjalistyczną formę wsparcia emocjonalnego, a niekiedy też fachową pomoc psychiatryczną. Stąd zapis w pkt. 10 Regulaminu współpracy z rodzicami w żaden sposób nie zakazuje przekazywania podopiecznym ważnych informacji lecz jest sposobem, który ma na celu właściwe przygotowanie wychowanek do przyjęcia trudnych wiadomości i optymalne zabezpieczenie ich potrzeb w okresie adaptacji do nowej, często traumatycznej dla nich sytuacji rodzinnej. Każdorazowo, bezpośrednio w rozmowie telefonicznej uzgadnia się z rodzicami/ opiekunami prawnymi, kto przekaze tę informację i czy jest wskazane wcześniejsze przygotowanie.. Z tych względów nie można uznać zarzutu KMP za zasadny.

Ad. 5 – określenie roli „anioła” wyłącznie jako wsparcie i pomoc nowym wychowankom, z wyłączeniem obowiązku pilnowania dziewcząt, które mogą dokonać samouszkodzeń i prób samobójczych

Rola „Anioła” jest wyraźnie określona w tzw. „ABC ANIOŁA”. Jest to rola wspierająca i wspomagająca nową wychowankę na pierwszym etapie jej adaptacji do pobytu w Ośrodku. W żadnym wypadku nie jest wpisany w funkcję „Anioła” obowiązek pilnowania czy tym bardziej dyscyplinowania nowej wychowanki. Pragniemy nadmienić, że przed podjęciem tej roli organizowane są dla przyszłych „Aniołów” warsztaty psychoedukacyjne przygotowujące wytypowane i gotowe do tej roli starsze wychowanki. W trakcie pełnienia roli „Anioła” przeprowadzane są dla nich ponadto „grupy wsparcia”. Jednym z dodatkowych aspektów, które przemawiają za słusznością tej formy wspierania nowych wychowanek jest założenie, że pełnienie funkcji „Anioła” jest dla starszej wychowanki swego rodzaju nobilitacją i wyróżnieniem oraz ma na celu uczenie jej postawy odpowiedzialności za innych i kształtowanie w niej samej umiejętności prospołecznych. Wychowanki mają możliwość zgłaszania swoich kandydatur i niejednokrotnie same zabiegają o pełnienie tej funkcji.

W związku ze zgłaszaniem przez wychowanki do KMP problemów w pełnieniu tej funkcji, podczas kolejnych spotkań zostaną bardziej wnikliwie omówione zadania wynikające z funkcji „Anioła”.

Ad. 6 – umożliwienie wychowankom posiadającym dzieci spotykania się z nimi również poza placówką

Dyrekcja stwarza warunki i możliwości do regularnych kontaktów matki z dzieckiem w ich naturalnym środowisku. Jednakże każdorazowo bierze się pod uwagę indywidualną sytuację rodzinną wychowanki oraz możliwość zagrożenia ze strony dawnego środowiska. Obecnie jedna z wychowanek ma możliwość uczestniczyć w procesie wychowania i jednocześnie podtrzymywania więzi ze swoim dzieckiem poprzez regularne spotkania sobotnio - niedzielne. Wychowanka, o której mowa, wymaga wyjątkowego motywowania do systematycznej nauki i wspierania w wypełnianiu przez nią elementarnych obowiązków uczennicy. Osiągnięcie przez wychowankę pozytywnych ocen oraz podjęcie przez nią systematycznej pracy terapeutycznej umożliwi jej niewątpliwie, we współpracy z rodzicami, także i wyjazdy do rodzinnego domu.

Ad. 7 – dostosowanie do obowiązujących przepisów prawa Procedury zastosowania środków przymusu bezpośredniego oraz punkt 4. Raportu, str.6

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy ma dostosowane procedury do obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa art. 95a 95c *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* – co wprost wynika z zapisu § 11 *Środki przymusu bezpośredniego - Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych* z dnia 1 września 2010 r., który stanowi: „§ 11 *Środki przymusu bezpośredniego - Środki przymusu bezpośredniego mogą być jedynie stosowane wobec Wychowanek zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa – Ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178) na zasadach wynikających z Działu IV – Postępowanie wykonawcze Rodziału 4 - Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym, w schronisku dla nieletnich, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii, w szczególności zgodnie z przepisem art. 95a Ustawy*”. Przedmiotowa procedura została bowiem oceniona w Raporcie pozytywnie: „(...) opracowane w sposób czytelny i prawidłowy” (s.6).

Dokument „*Procedury stosowania środków przymusu bezpośredniego z dnia 10 marca 2011r.*” został przedłożony KMP omyłkowo. Nasz błąd wynikał z powodu trwających jeszcze prac nad zmianami zapisów Statutu oraz Regulaminu. W chwili opracowywania dokumentu *Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych* z dnia 1 września 2010r. nie było jeszcze uchwalone Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. „*w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii*”. Po uchwaleniu Rozporządzenia trwały jeszcze prace nad uszczegółowieniem zapisu § 11 *Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych* z dnia 1 września 2010r., dlatego też przez omyłkę został przekazany dokument, którego treść nie została jeszcze końcowo sprawdzona przez służby prawne. Jednocześnie jednak kadra Ośrodka została zapoznana z właściwymi procedurami w sytuacjach, gdyby zaistniała potrzeba zastosowania przymusu bezpośredniego.

Ośrodek dokonał uszczegółowienia zapisów §11 *Procedury interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych oraz zasad zastosowania środka przymusu bezpośredniego – siły fizycznej*.

Ad. 8 - Uzupełnienie w Statucie Ośrodka i Regulaminie Wychowanek listy praw o prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu

Dyrekcja zapewnia, iż podopieczne mają możliwość przebywania na świeżym powietrzu, mimo iż nie ma takiego szczegółowego zapisu w Statucie Ośrodka. Jednakże § 30. pkt. 20. Statutu Ośrodka gwarantuje wychowankom prawo do wypoczynku i urlopowania. Dyrekcja Ośrodka i kadra pedagogiczna rozumie ten zapis jako prawo do różnych form wypoczynku, w tym do wypoczynku na świeżym powietrzu (szczegółowo jest to uwzględnione w planie dnia, który został przedstawiony podczas kontroli). W praktyce codziennie (poza dniami uniemożliwiającymi ze względu na pogodę) wychowanki mają możliwość spędzania czasu na świeżym powietrzu i z tego korzystają: wyjście do ogrodu podczas przerw międzylekcyjnych, po obiedzie, po kolacji, na lekcje wychowania fizycznego, na krótkie spacery, wyjścia na zakupy, zabawy integracyjne, wycieczki itp. Zatem prawo do codziennych zajęć na świeżym powietrzu jest w naszym Ośrodku systematycznie realizowane i dlatego nie widzieliśmy potrzeby takiego szczegółowego zapisu w Statucie MOW.

Statut Ośrodka, który obowiązuje od 01.11.2011r. oraz Regulamin Wychowanek został uzupełniony o zapis prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, w sytuacji jeżeli pozwala na to pogoda.

Ad. 8 ciąg dalszy – Dodanie punktu informującego o trybie składania skarg w przypadku naruszenia praw Wychowanek oraz zmodyfikowania procedury odwoławczej od kary w Statucie Ośrodka oraz Regulaminie Ośrodka

Pragniemy nadmienić, że sugerowane przez KMP zajęcia zapoznające dziewczęta z działalnością instytucji, do których mogą się zwrócić w sytuacji naruszenia ich praw, są w naszej placówce cyklicznie organizowane. Dotyczy to zwłaszcza nowych wychowanek. Informacje te podawane są w trakcie wstępnych spotkań grupowych i zebrań społeczności Ośrodka, na których jest omawiany Regulamin Ośrodka. Niemniej jednak, jak podano w trakcie osobistego spotkania z Wizytującymi, że obecnie trwają prace nad zmianami Statutu oraz Regulaminu celem dostosowania ich do zmieniających się przepisów prawa. Dyrekcja Ośrodka nie podziela sugestii KMP, jakoby tryb odwołania od kar zawarty w Statucie MOW nie uwzględniał sytuacji niesłusznego ukarania nieletniej przez wychowawcę (pkt. 5 Raportu s. 8). Wychowanki mają szeroki zakres rozmów indywidualnych z psychologiem, wychowawcą i Dyrekcją Ośrodka, które mają na celu wysłuchanie wychowanki i pomoc w zrozumieniu jej nieprawidłowych zachowań, jeśli takie mają miejsce. Wychowanki są

traktowane ze zrozumieniem i poszanowaniem ich godności, dlatego kary stosowane są w ostateczności, a zaistniałe sytuacje konfliktowe zawsze podlegają kolejnym weryfikacjom, które mają wpływ na złagodzenie kary lub całkowite jej zniesienie. Podmiotowe traktowanie każdej z wychowanek nie daje podstaw – w naszym przekonaniu, aby uważały, że „zawsze są postrzegane jako winne przewinienia”. Wymieniona sugestia w pkt. 2 „trybu odwołania” wyjaśnia co powinno zawierać podanie i nie jest obligatoryjnym nakazem do spełnienia, a jedynie pomocą dla wychowanki piszącej takie odwołanie.

Ponadto kolejnym argumentem za niesłuszną interpretacją tego zapisu przez KMP jest pkt. 3 *trybu odwoławczego*, w którym czytamy: „*Dyrektor Ośrodka wydaje decyzję, mocą której może :*

- a. *Odwołać karę* (odwołanie jest równoznaczne z anulowaniem kary z powodu niesłusznego ukarania wychowanki);
- b. *Zawiesić karę, złagodzić ją lub zamienić na inną* (gdy kara jest zasadna, ale po rozeznaniu okazała się np. za surowa lub były okoliczności łagodzące);

Niemniej jednak, aby usnąć ewentualne wątpliwości na przyszłość, zostały przeanalizowane rekomendowane zmiany i wprowadzone do Statutu Ośrodka oraz Regulaminu Ośrodka. Nowy Statut Ośrodka i Regulamin Wychowanek obowiązuje od 01.11.2011r.

Ad. 9 – określenie jasnych kryteriów przyjęcia do liceum profilowanego w statucie Publicznego Liceum Profilowanego Specjalnego i umożliwienie wychowankom samodzielnego decydowania o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej

Przy rekrutacji wychowanek do danego typu szkoły brane są pod uwagę następujące kryteria: średnia uzyskanych ocen w poprzedniej szkole, wyniki przeprowadzonych badań psychologicznych (badanie sfery intelektualnej w opiniach np. RODK, opinii ze szkoły) oraz pedagogicznych przeprowadzanych przez nauczycieli tutejszej szkoły podczas rozmów wstępnych. Ponadto bierze się pod uwagę osobiste preferencje wychowanek, ich zainteresowania, plany na przyszłość. Między innymi w klasie III Gimnazjum większość wychowanek bierze udział w badaniach preorientacji zawodowej, które mają pomóc wychowance podjąć decyzję co do dalszej edukacji. Najczęściej wychowanki samodzielnie dokonują wyboru szkoły ponadgimnazjalnej, biorąc pod uwagę wyżej wymienione kryteria. W uzasadnionych przypadkach wychowanki mogą być przyjęte do Liceum Profilowanego pomimo, że nie spełniają wszystkich kryteriów.

Zgodnie z rekomendacją KMP, przy najbliższej nowelizacji Statutu Liceum Profilowanego zostaną wpisane zasady rekrutacji do Szkoły.

Ad. 10 – Zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym

W dniu 11 maja 2011r. w zespole pedagogiczno - psychologicznym zostało przeprowadzone szkolenie na temat „Ochrona praw dziecka”. Dodatkowe szkolenie „Ochrona praw dziecka w prawie krajowym i międzynarodowym” przeprowadzone zostało 25 maja 2011r. przez prawnika świadczącego pomoc prawną na rzecz Ośrodka. W bieżącym roku szkolnym jest przewidziane kolejne szkolenie w tym zakresie.

Ad. 11 – zorganizowanie zajęć dla wychowanek na temat działalności instytucji do których wychowanki mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych

W Ośrodku są organizowane spotkania dla wychowanek i wychowawców przypominające i wyjaśniające prawa i obowiązki oraz procedury odwoławcze. W bieżącym roku szkolnym również zaplanowano spotkania mające na celu pogłębienie znajomości praw, obowiązków i procedur.

Dyrekcja Ośrodka pragnie odnieść się szczegółowo do punktu 8 „Prawo do ochrony zdrowia” w którym stwierdzono, że: „Z informacji uzyskanych od Dyrektora MOW wynika, że wychowanki nie są poddawane badaniom profilaktycznym np. ginekologicznym”. Nie jest to jednak zgodne z rzeczywistością. Wydaje się, że w tej sytuacji nastąpiło wyraźne nieporozumienie we wzajemnej komunikacji i w interpretacji przez KMP wypowiedzi Dyrektora.

Dyrektor poinformował KMP, iż wychowanki przyjmowane są do Ośrodka z zaleceniem przedłożenia wyników badań diagnostycznych oraz wyników badań lekarskich. Natomiast te wychowanki, które nie posiadają aktualnych badań profilaktycznych, sukcesywnie są im poddawane (m.in. ogólnolekarskim, badaniom krwi i moczu oraz badaniom na obecność chorób wirusowych: HiV i HBs). Pracownicy Ośrodka te badania nazywają często badaniami wstępnymi (zgodnie z nomenklaturą), stąd łatwo o nieporozumienia.

W dniu przyjęcia do Ośrodka wychowankom przeprowadza się testy przesiewowe (badające m.in. wzrok, słuch, waga, postawa, zgryz itp.) oraz badanie wstępne, które obejmuje:

1. Wywiad od ucznia i rodziców (opiekunów prawnych) z uwzględnieniem czynników ryzyka dla zdrowia oraz zachowań zdrowotnych.
2. Analizę informacji zawartej w karcie badania profilaktycznego od pielęgniarki szkolnej ze szczególnym uwzględnieniem testów przesiewowych.
3. Badanie przedmiotowe ze szczególnym uwzględnieniem oceny rozwoju fizycznego, psychospołecznego oraz ewentualnych problemów zdrowotnych.

Po wstępnej ocenie badań, rozmowie z rodzicami lub opiekunami i podpisaniu przez nich zgody na ewentualne badania lub leczenie, ustala się pilne działania profilaktyczne lub leczenie, w tym również badania ginekologiczne, psychiatryczne oraz wszelkie inne, jakie okazują się być konieczne.

Następnie badanie szczegółowe przeprowadza lekarz. Jeśli okaże się, że dana wychowanka wymaga specjalistycznego badania i leczenia - otrzymuje skierowanie, które jest realizowane w określonym terminie, ustalonym w danej poradni specjalistycznej. Natomiast badania profilaktyczne są prowadzone w ciągu całego pobytu wychowanek w Ośrodku i zawsze za ich zgodą. Jeżeli wychowanka nie wyrazi zgody na pójście m.in. do stomatologa, ginekologa czy psychiatry, to nikt jej nie zmusza, lecz wyjaśnia, proponuje i zachęca. W zakresie badań ginekologicznych wykonywane jest USG, cytologia i biocenoza. Natomiast wszelkie zaburzenia hormonalne – w zakresie menstruacji są leczone przez lekarzy specjalistów, za zgodą rodziców oraz wychowanki.

Opiekę zdrowotną w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym sprawują lekarz – pediatra, internista oraz pielęgniarka, którzy są zatrudnieni w Ośrodku. Stałe i regularne oddziaływania medyczne zapewniają wychowankom całościową opiekę profilaktyczną i zdrowotną.

Na przestrzeni bieżącego roku nasze wychowanki objęte były wnikliwą i różnorodną opieką specjalistyczną w 25 poradniach specjalistycznych (m.in. u internisty, stomatologa, okulisty, rehabilitanta, fizykoterapeuty, ginekologa, endokrynologa, neurologa, chirurga, laryngologa, ortopedy, psychiatry, dermatologa, nefrologa, diabetologa, gastrologa, foniatry itp.; ogółem około 850 wizyt). Ponadto wykonywano szereg badań i zabiegów specjalistycznych (m.in. USG, RTG, EKG, kolonoskopia, tomografia komputerowa, nosicielstwo, spirometria, zastrzyki, badania analityczne itp.; – ogółem przeprowadzono ok. 240 badań i zabiegów specjalistycznych).

Ponadto w naszym Ośrodku realizowany jest autorski „Program Profilaktyczny”, w ramach którego prowadzona jest profiktyka zdrowotna w formach aktywnych (poprzez badania lekarskie i specjalistyczne zabiegi), jak też poprzez szeroko pojętą edukację prozdrowotną w ramach zajęć

wychowania do życia w rodzinie, zajęć wychowawczych, terapii czy innych tematycznych spotkań ze specjalistami. Priorytetem działania profilaktycznego w Ośrodku jest promocja zdrowego stylu życia, zdrowego i racjonalnego odżywiania, promocja ruchu przez aerobik i SKS. Ośrodek kładzie nacisk na wyeliminowanie jakiegokolwiek możliwości stosowania przez wychowanki używek, środków odurzających, alkoholu oraz papierosów. Edukacja zdrowotna w dużym zakresie prowadzona jest w naszym Ośrodkowym Gabinetcie Profilaktyki Zdrowotnej i Pomocy Przedlekarskiej poprzez wykłady, prasę, ulotki, a ponadto w szkole na lekcjach wychowania do życia w rodzinie, na lekcjach BHP i higieny. Inne formy promujące zdrowy styl życia to m.in. wyświetlanie filmów i przeprowadzenie konkursów z wiedzy medycznej.

Przedstawiamy w tej sprawie tak szczegółowe wyjaśnienie, gdyż uważamy, że profilaktyka zdrowotna i opieka lekarska prowadzona jest w naszym Ośrodku na wysokim poziomie, a wychowanki objęte są wszechstronną opieką profilaktyczną i troskliwą opieką medyczną.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, zgodnie z ustnym zapewnieniem w trakcie wizytacji, na bieżąco dostosowuje swoje Regulacje do zmieniających się przepisów prawa. Jak to zostało zasygnalizowane Zespołowi Wizytacyjnemu, także w chwili obecnej toczą się prace nad zmianą zapisów Statutu Ośrodka oraz Regulaminu Ośrodka celem ich dostosowania do zmienionych przepisów aktów wyższej rangi. Poza tym Dyrekcja Ośrodka – co zresztą potwierdziła przeprowadzona wizytacja – kieruje się stosowaniem w pierwszej kolejności aktów prawa międzynarodowego, Konstytucji, Ustaw oraz Rozporządzeń, a dopiero w następnej kolejności aktów niższego rzędu, które - jak wiadomo - nie mogą być stosowane niezgodnie z obowiązującymi przepisami aktów wyższego rzędu.

Z poważaniem

Dyrektor Ośrodka

mgr Ewa Kwidzińska

Otrzymują:

1. Adresat
2. Zgromadzenie Matki Bożej Miłosierdzia w Warszawie
3. Małopolski Kurator Oświaty w Krakowie
4. Prezes Sądu Rejonowego dla Krakowa - Podgórze w Krakowie

Podpisy zespołu pedagogicznego
Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
im. Świętej Siostry Faustyny
30-420 Krakowie ul. siostry Faustyny 3
do uwag zawartych w Raporcie KMP

s. Połecisz
Stachura Wiesław
Krzyszyna Mienkiewicz-Górska
Marta Filipowicz-Steć
Anna Tworczyńska
Wiesława Michalska
Marta Dyduch
Halina Knap
Agata Hosińska
Gutkarska Małgorzata
Renata Mizera
Teresa Chmiel
Marta Jankowska
Barbara Krawczyk
Beata Ryba
Barbara Urbaniak
Marta Krawczyk
Monika Wójciszka
Wł. Jankowski
Dorota Florek
Brandys Ewelina
Wiesława Jankowska
Katarzyna Karol
Stylińska Marta
Halina Zelen
Zuzanna Leliwa-Pruszcak
Mag. Kula Kowal
B. Polchowska

Joanna Kępa
Sandra Dziwiz Perena
Bożena Zulewa
Wł. Jankowski
Małgorzata Berta
Ada Ulberda
Anna Matusik
Grażyna Fraczyk-Kowalczyk
Alicja Marawicz
Ewelina Solan
Bogusława Uszak
Małgorzata Motyczewska
Bogusława Krawczyk
Emoty
Marta Krawczyk

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
RPO-682797-VII-720.8/11/KC**

Warszawa, dnia 27 grudnia 2011 r.

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Małopolski Kurator Oświaty
ul. Basztowa 22
31-156 Kraków

Zespół
„Krajowy Mechanizm Prewencji”

W związku z odpowiedzią Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie (dalej: MOW lub Ośrodek) z dnia 18 listopada 2011 r. zawierającą polemikę z ustaleniami poczynionymi przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji (dalej: KMP lub Mechanizm) w trakcie wizytacji podległej jej placówki, pragnę odnieść się do przedstawionych przez Dyrektora MOW uwag i wątpliwości.

Dyrektor MOW wskazała, iż Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie funkcjonuje i działa zgodnie z art. 25, art. 48 ust 1, art. 53 ust. 3 Konstytucji RP (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483) oraz art. 14 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318) i w związku z tym nie można mu zarzucać, iż nie zapewnia wychowawce wolności sumienia i religii. Dodała również, że wychowanki są zobowiązane do przyjęcia i respektowania w całości formy wychowania w ośrodku katolickim, ale w sytuacji kierowania wychowanki do takiego ośrodka ma ona prawo wraz z rodzicami (opiekunami prawnymi) - dokonać wyboru i poinformować odpowiednie władze, że nie wyraża zgody na skierowanie do tej placówki.

Biorąc pod uwagę powyższe Krajowy Mechanizm Prewencji podkreśla, iż do młodzieżowych ośrodków wychowawczych wychowankowie przyjmowani są na podstawie postanowienia sądu rodzinnego. Sędzia rodzinny orzekając o umieszczeniu w ośrodku wychowawczym oraz pracownicy Ośrodka Rozwoju Edukacji kierując nieletniego do danej placówki, nie mają podstaw uwzględniać przekonań religijnych

nieletniego, ponieważ z zasady każda placówka, w tym ośrodek katolicki, ma obowiązek przestrzegania wszystkich praw nieletnich, w tym prawa nieletniego do wolności sumienia i wyznania.

Artykuł 53 ust 3 Konstytucji RP, na który powołuje się Dyrektor MOW stanowi, iż „*Rodzice mają prawo do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.*” Z powyższego wynika, że rodzice mają prawo wychowywać dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem, jednakże przy uwzględnieniu **wyboru dziecka**. W związku z powyższym Mechanizm zaznacza, iż nieletnia, która została skierowana do ośrodka katolickiego, zapoznała się z jego charakterem i wyraża zgodę (oraz jej rodzice) na pobyt w nim, łącznie z udziałem w praktykach religijnych, powinna mieć prawo w każdym momencie zmienić swoje przekonania i przyjąć inny światopogląd, bez ponoszenia z tego tytułu konsekwencji i mając możliwość kontynuowania orzeczonego środka wychowawczego w placówce, w której przebywa.

W opinii Mechanizmu nie ma podstaw, by ośrodki katolickie funkcjonujące na podstawie art. 14 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318) były zwolnione z obowiązku respektowania prawa nieletnich do wolności wyznania i sumienia. Praca w takich ośrodkach i zasady ich funkcjonowania, w tym Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, powinny zostać zorganizowane w taki sposób, by przestrzegając prawa kanonicznego, jednocześnie uwzględniać swobodę i dobrowolność nieletnich w wyborze wiary i uczestniczenia w praktykach religijnych. KMP zwraca uwagę, iż „katolicki” oznacza „powszechny” czyli dostępny dla wszystkich, ale nie obowiązkowy.

Ponadto, **Reguły Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** w zakresie usług religijnych głoszą: *Każdemu nieletniemu należy pozwolić na zaspokajanie potrzeb jego życia religijnego i duchowego. Jeżeli w zakładzie przebywa wystarczająca liczba nieletnich jednego wyznania, należy powołać przedstawiciela tego wyznania, aby odprawiał dla nich obrzędy. Każdy nieletni ma prawo do przyjmowania wizyt duchownych swojego wyznania, uczestniczenia w obrzędach, ale także do nieuczestniczenia w nich i do swobody odmowy poddawania się religijnej edukacji i indoktrynacji* (Reguła 48). Z kolei w brzmieniu

Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi *wolność myśli, sumienia i wyznania młodocianych powinna być w respektowana* (Zalecenie 87.1). *Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania* (Zalecenie 87.3). **Konwencja o Prawach Dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., stwierdza w art. 14: „*Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania*”. Należy wskazać również, iż art. 53 ust. 6 Konstytucji RP wyraźnie stanowi, że „*Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani nieuczestniczenia w praktykach religijnych.*” **Krajowy Mechanizm Prewencji podtrzymuje rekomendację zapewnienia każdej wychowance wolności sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych.**

W kwestii zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienia wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu w placówce Dyrektor MOW wyjaśniła, że brak pełnej akceptacji dla zmiany postaw i sposobu postępowania, na początku procesu resocjalizacji sprzyja podejmowaniu przez wychowanki ryzykownych zachowań, dlatego też nie zezwala się na wyjazdy do domu przed upływem 6 miesięcy. Uzasadniła to wieloletnimi doświadczeniami. W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji tak długi okres bez możliwości uzyskania przepustki i rzadkie urlopowanie wychowanek nie powinno być zasadą, lecz mieć zastosowanie wyłącznie w szczególnych, sytuacjach. Mechanizm podkreśla, iż **Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi w Regule 86.1** wskazują, iż: *W ramach normalnego systemu młodociani mają mieć możliwość korzystania z regularnych okresów przepustki, z eskortą lub samodzielnie. Ponadto, młodociani mają możliwość opuszczania instytucji z powodów humanitarnych.*

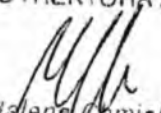
Zdaniem Mechanizmu fakt, iż wychowanka nie ma możliwości otrzymania przepustki w pierwszym okresie pobytu w Ośrodku może działać demotywująco do podjęcia pracy terapeutycznej i sam proces ww. akceptacji zmiany sposobu

postępowania w rzeczywistości może się wydłużyć. **Mechanizm rekomenduje podejmowanie prób zmiany zasad urlopowania wychowanek poprzez częstsze udzielanie przepustek, umożliwienie wychowankom wyjazdu do domu pierwszym okresie pobytu oraz wspieranie dziewcząt w zmianie postawy i dotychczasowych zachowań w ich naturalnym środowisku.** Należy wskazać również, iż w trakcie wizytacji młodzieżowych ośrodków wychowawczych przedstawiciele Mechanizmu spotykają się z praktyką urlopowania wychowanków w pierwszym czy drugim miesiącu ich pobytu w ośrodku, którą oceniają pozytywnie zarówno nieletni, jak i kadra. KMP zaleca skorzystać w tym zakresie również z doświadczeń pracowników innych tego typu placówek.

Odnosząc się do rekomendacji „umożliwiania wychowankom posiadającym dzieci spotkanie się z nimi również poza placówką” Dyrektor MOW poinformowała, że dyrekcja Ośrodka stwarza warunki i możliwości do regularnych kontaktów matki z dzieckiem w ich naturalnym środowisku. W dniu wizytacji jedna wychowanka posiadała dziecko a utrzymywanie więzi ze swoim synem miała zapewnione poprzez spotkania sobotnio-niedzielne w Ośrodku. Dyrektor MOW dodała również, że wychowanka ta wymaga motywowania do systematycznej nauki i gdy osiągnie pozytywne oceny oraz podejmie systematyczną pracę terapeutyczną umożliwi się jej wyjazdy do domu rodzinnego. **KMP podtrzymuje stanowisko, iż należy umożliwiać wychowankom posiadającym dzieci spotkanie się z nimi poza placówką, natomiast możliwość takiej formy kontaktu nie powinna być uzależniona od ocen w szkole. Mechanizm zaleca rozważenie, przy współpracy rodziców nieletniej, umożliwienia jej odwiedzin dziecka w rodzinnym domu, a w sytuacji wystąpienia nieprawidłowego zachowania lub pojawienia się jakichkolwiek uwag rodziców co do sposobu spędzania czasu w domu i opiekania się synem przez nieletnią, powrócić do dotychczasowego sposobu zapewniania wychowance podtrzymywania więzi z dzieckiem na terenie ośrodka.**

Na podstawie art. 22 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karanie, zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w przedmiotowej sprawie oraz podjęcie działań zmierzających do wyeliminowania nieprawidłowości w funkcjonowaniu tej placówki.

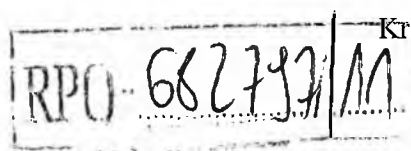
ZASTĘPCA DYREKTORA ZESPOŁU

Magdalena Chmiolak

Do wiadomości:

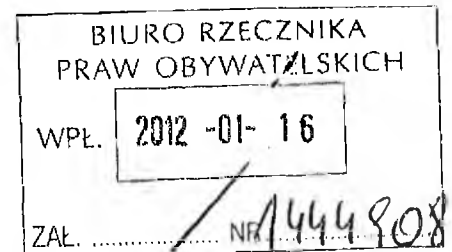
1. Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
im. Świętej Siostry Faustyny
ul. Siostry Faustyny 3
30-420 Kraków;

2. Przewodnicząca
III Wydziału Rodzinnego i Nieletnich
Sądu Rejonowego
dla Krakowa-Podgórze
ul. Przy Rondzie 7
31-547 Kraków;

Kraków, 12 stycznia 2012 r.

Pani
Magdalena Chmielak
Zastępca Dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich
00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Dotyczy sprawy: RPO-682797-VII-720.8/11/KC

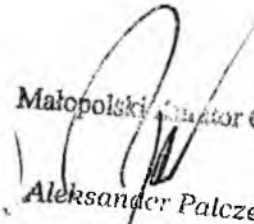
Odpowiadając na wniosek z dnia 27 grudnia 2011 r. informuję, że Małopolski Kurator Oświaty, zgodnie z art. 22 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z dnia 18 grudnia 2002 r., przeanalizował rekomendacje Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” przekazane Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie oraz rozważył możliwe środki realizacji tych rekomendacji.

Obowiązek przestrzegania przez niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. świętej Siostry Faustyny w Krakowie przepisów Konwencji o Prawach Dziecka nie budzi wątpliwości, gdyż wynika on z preambuły ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), która ma zastosowanie do każdej szkoły lub placówki funkcjonującej w polskim systemie oświaty. Z tego też powodu, na podstawie art. 33 ust. 2 pkt 6, w związku z art. 89 ustawy o systemie oświaty, Małopolski Kurator Oświaty, sprawując nadzór pedagogiczny nad placówką, uwzględni potrzebę kontrolowania przestrzegania prawa w tym zakresie.

Trzeba zauważyć, że Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. świętej Siostry Faustyny w Krakowie jest niepubliczną placówką dla młodzieży wymagającej stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, o której mowa w art. 2 pkt 5 ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z § 11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 109, poz. 631), młodzieżowy ośrodek wychowawczy jest z założenia placówką resocjalizacyjno-wychowawczą dla dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie, wymagających nie tylko stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, ale również resocjalizacji. Przebywają w nim osoby nieletnie na podstawie polecenia organu władzy publicznej, jakim jest sąd rodzinny, które jednakże nie zostały pozbawione wolności. Zgodnie z art. 6 pkt 9 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 z późn. zm.) orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym jest środkiem wychowawczym, a nie karą pozbawienia lub ograniczenia wolności. Okoliczność ta ma znaczenie dla oceny metod stosowanych wobec wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie, gdyż z jednej strony skłania do uznania ograniczeń swobody za nieprawidłowość, z drugiej zaś rodzi wątpliwość, czy ze względu na cele resocjalizacji ograniczenia takie są rzeczywiście nieuzasadnione. Zważywszy na demoralizację wychowanek, nierzadko patologiczne warunki w środowiskach, z których pochodzą, brak możliwości rozpoznania wpływu tych środowisk na wychowanki oraz wysoki stopień ryzyka w początkowym okresie stosowania oddziaływań wychowawczo-resocjalizacyjnych, organ nadzoru pedagogicznego nie znajduje podstaw do uznania, że zasada nieurlopowania wychowanek w pierwszym okresie pobytu w placówce jest naruszeniem ich praw. W myśl art. 3 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym

interes społeczny. W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego. Z raportu Zespołu nie wynika, że stosowanie ograniczenia urlopowania jako zasady naruszyło dobro którejkolwiek z wychowanek, rozumiane jako osiągnięcie korzystnych zmian w jej postawie.

Zakres nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez Małopolskiego Kuratora Oświaty nad Młodzieżowym Ośrodkiem Wychowawczym w Krakowie, regulowany przepisami art. 89, 33 i 34 b ustawy o systemie oświaty, nie daje podstaw do kwestionowania częstotliwości udzielania przepustek czy sposobu umożliwiania wychowankom będącym matkami kontaktu z ich dziećmi. Ze względu na przepisy § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 czerwca 2009 r. w sprawie szczegółowego sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 107, poz. 894) właściwość do kontroli i oceny zgodności udzielania przywilejów, nagród i stosowania kar z obowiązującymi przepisami, prawidłowości stosowanych w placówce metod i środków oddziaływania na nieletnich oraz prawidłowości i terminowości załatwiania próśb, skarg i wniosków nieletnich należy do sędziego rodzinnego wyznaczonego do sprawowania nadzoru nad placówką przez prezesa sądu okręgowego, w którego okręgu znajduje się placówka. Odnosnie urlopowania wychowanek trzeba również przywołać § 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz. U. Nr 178, poz. 1833), obowiązującego do dnia 31 grudnia 2011 r., a także aktualnie obowiązujący przepis § 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (Dz. U. Nr 296, poz. 1755). Zgodnie z tymi przepisami, nieletni mogą być urlopowani do domu rodzinnego, opiekunów, krewnych lub formy pieczy zastępczej za zgodą sądu rodzinnego, przy czym wniosek o wyrażenie zgody na urlopowanie nieletniego składa dyrektor na prośbę wychowawcy. Nadmieniam, że dostępne wyniki kontroli prowadzonych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Krakowie przez sędziego rodzinnego nie wskazują na nieprawidłowe metody i środki oddziaływania na wychowanki.

Małopolski Kurator Oświaty
Aleksander Palczewski

Do wiadomości:

Siostra Ewa Kwiecińska, Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, ul. Siostry Faustyny 3, 30-420 Kraków

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, dnia 9 lutego 2012 r.

RPO-682797-VII-720.8/11/KC

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

**Pan
Aleksander Palczewski
Małopolski Kurator Oświaty
ul. Basztowa 22
31-156 Kraków**

**Zespół
Krajowy Mechanizm Prewencji**

Uprzejmie dziękuję za udzielenie odpowiedzi zawartej w piśmie z dnia 12 stycznia 2012 r. (NP.571.2.2012.KU) w sprawie rekomendacji zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” wydanych w celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących nieletnim w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie (dalej: MOW, placówka, Ośrodek). W związku z pojawieniem się wątpliwości dotyczących uzyskanych wyjaśnień, pozwalam sobie ponownie zwrócić się do Pana Kuratora Oświaty.

Odnosząc się do kwestii rzadkiego udzielania przepustek wychowankom Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie i nieurlopowania ich w pierwszym okresie pobytu w tej placówce należy raz jeszcze podkreślić, że Mechanizm zaleca podejmowanie **prób zmiany zasad urlopowania wychowanek** poprzez częstsze udzielanie przepustek, umożliwianie wychowankom wyjazdu do domu w pierwszym okresie pobytu, a wychowankom posiadającym dzieci spotkanie się z nimi poza placówką. Mechanizm nie twierdzi, iż dotychczasowe zasady urlopowania obowiązujące w ww. MOW są poważnym naruszeniem praw nieletnich, jednakże praktyki idące w kierunku stosowania coraz większej izolacji wychowanków w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i socjoterapii oraz ograniczania ich swobody i kontaktu ze światem zewnętrznym mogą do takich naruszeń prowadzić - w tej lub innych tego typu placówkach. Zdaniem KMP słusznie zauważył Pan w swoim piśmie cyt.: „zgodnie z art. 6 pkt 9 u.p.n. orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym jest środkiem wychowawczym, a nie karą pozbawienia lub ograniczenia wolności. Okoliczność ta ma znaczenie dla oceny metod stosowanych wobec

wychowanek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Krakowie, gdyż **z jednej strony skłania do uznania ograniczeń swobody za nieprawidłowość, z drugiej zaś rodzi wątpliwość, czy ze względu na cele resocjalizacji ograniczenia takie są rzeczywiście nieuzasadnione.**” Mechanizm nie kwestionuje faktu, iż występują sytuacje, w których kierując się dobrem dziecka Dyrektor nie wnioskuję o jego urlopowanie przez dłuższy okres np. kilku miesięcy, jednakże tak długi czas bez udzielenia przepustki nie powinien być zasadą, lecz mieć zastosowanie wyłącznie w szczególnych przypadkach. W pełnym zrozumieniu co do tego, że w postępowaniu z nieletnimi kadra placówki bierze pod uwagę osobowość wychowanka, w szczególności stopień rozwoju psychicznego i fizycznego a także charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego, Mechanizm zwraca uwagę, iż w Ośrodku, w którym przebywa 70 nieletnich, praktyki urlopowania wychowanek najwcześniej po ok. 6 miesiącach pobytu oraz możliwość otrzymania przepustki zaledwie 3 razy w roku nie wskazują na kierowanie się w tym zakresie zasadą indywidualizacji. Dodatkowo należy mieć na uwadze fakt, iż jest to ośrodek wychowawczy, a nie izolacyjny. Ponadto, zdaniem KMP podjęcie próby zmiany zasad funkcjonowania w Ośrodku może służyć rozwojowi placówki lub potwierdzić skuteczność dotychczasowych działań. Może to być szczególnie istotne z uwagi na brak w tej dziedzinie badań podłużnych wskazujących na poziom skuteczności danych oddziaływań wychowawczych i resocjalizacyjnych.

Warto raz jeszcze zauważyć, że przedstawiciele Mechanizmu formułując rekomendacje powizytacyjne podkreślają zarówno konieczność wyeliminowania stwierdzonych naruszeń, jak również wskazują na **potrzebę rozważenia i przeanalizowania przez kadre placówki oraz organy nadrzędne kwestii, które są wątpliwe lub budzą niepokój KMP.** W MOW w Krakowie Krajowy Mechanizm Prewencji zalecił rozważenie zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienia wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu w placówce, mając na uwadze fakt, iż w trakcie wizytacji młodzieżowych ośrodków wychowawczych niejednokrotnie spotykał się z praktyką częstego urlopowania nieletnich oraz umożliwiania im wyjazdu na przepustkę w pierwszym czy drugim miesiącu pobytu w ośrodku. W opinii pracowników tych placówek częste urlopowanie wychowanków nie zaburzało oddziaływań resocjalizacyjnych, a raczej pozytywnie wpływało na proces adaptacji podopiecznych w ośrodkach. Niezrozumiała jest zatem dla KMP postawa

negująca zastrzeżenia Mechanizmu w omawianym zakresie bez dokonania głębszej analizy zagadnienia lub chociażby przekazania informacji o podjęciu dyskusji/badania tej kwestii.

Na podstawie art. 22 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, ponownie zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

ZASTĘPCA DYREKTORA ZESPOŁU

Magdalena Chmielak

Do wiadomości:

1. Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
im. Świętej Siostry Faustyny
ul. Siostry Faustyny 3
30-420 Kraków;
2. Przewodnicząca
III Wydziału Rodzinnego i Nieletnich
Sądu Rejonowego
dla Krakowa-Podgórze
ul. Przy Rondzie 7
31-547 Kraków;

Małopolski Kurator Oświaty
NP.571.2.2012.KU

Kraków, 20 lutego 2012 r.

RPO-682797/11

BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH
WPE. 2012-02-23
ZAŁ. NR 1455318

Pani

Magdalena Chmielak

Zastępca Dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Dotyczy sprawy: RPO-682797-VII-720.8/11/KC

Odpowiadając na Pani pismo z dnia 9 lutego 2012 r. informuję, że Małopolski Kurator Oświaty wystąpił do Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie z wnioskiem o rezygnację z obligatoryjnego stosowania wobec wszystkich wychowanek zasady udzielania przepustek w celu skontaktowania się z rodziną poza Ośrodkiem dopiero po 6 miesiącach pobytu ich w Ośrodku. W uzasadnieniu wniosku wskazano, że tak długi czas bez udzielenia przepustki nie powinien być zasadą, lecz mieć zastosowanie wyłącznie w szczególnych, uzasadnionych przypadkach, a Dyrektor Ośrodka występując z wnioskiem o urlopowanie wychowanek powinien uwzględnić indywidualny rozwój psychiczny, duchowy i społeczny każdej z nich.

Małopolski Kurator Oświaty

Aleksander Palczewski

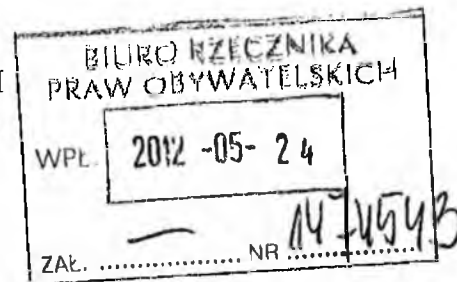
Kraków 2012-05-01

BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Zespół „Krajowy Mechanizm Prewencji”

Al. Solidarności 77

00-090 Warszawa

Nasz znak;

W nawiązaniu do pisma wystosowanego przez Zespół KMP reprezentujący Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (nr pisma; RPO-682797-VII-720.8/11/KC z dnia 9 lutego 2012) do Pana Aleksandra Palczewskiego- Kuratora Małopolskiego Kuratorium Oświaty w Krakowie, które zostało przesłane do wiadomości Dyrektora MOW im św. S. Faustyny w Krakowie, uprzejmie informujemy:

Dyrekcja wraz z Zespołem Pedagogicznym tutejszego Ośrodka po wnikliwym przeanalizowaniu w/w pisma KMP oraz rozważeniu zawartych w nim zaleceń dotyczących zasad urlopowania wychowanek przedstawia poniższe wyjaśnienia i propozycje:

Odnosząc się do kwestii udzielania przepustek naszym wychowankom i sposobów ich urlopowania w pierwszym okresie pobytu; kierujemy się jednocześnie potrzebą zapewnienia każdej wychowance optymalnego czasu do adaptacji w rozpoczętym procesie resocjalizacji. Okres ten jest adekwatny do jej poziomu niedostosowania społecznego, jej specyficznych potrzeb i możliwości rozwojowych. Pod uwagę bierzemy również indywidualną sytuację rodzinną i zagrożenia ze strony środowiska, które doprowadziło wychowankę do demoralizacji.

Kierując do naszej placówki nieletnią wychowankę w ramach środka wychowawczego Sąd dostrzega jednak konieczność zmiany jej środowiska życia z uwagi na uleganie negatywnym wpływom środowiska. Choć tymczasowe odseparowanie nie jest istotą młodzieżowego ośrodka wychowawczego, nie mniej jednak samo umieszczenie w placówce resocjalizacyjnej wskazuje na to, że bezpośredni kontakt ze środowiskiem lokalnym, z którego wychowanka pochodzi musi być siłą rzeczy regulowany przez Sąd i dyrekcję placówki z uwagi na występujące problemy wychowawcze, niejednokrotnie prowadzące do uzależnień, przestępczości. Nie może ująć uwadze, że urlopowanie wychowanka MOW to proces prawny wymagający współdziałania Sądu (zgoda Sądu, jako warunek urlopowania), który

niejednokrotnie ostateczną decyzję pozostawia dyrekcji placówki w kontekście zachowania nieletniej i jej dobra.

Czasami jednak troska o dobro nieletniej i troska o skuteczność procesu resocjalizacji musi być tu czynnikiem korygującym. Konstrukcja przepisów na których pracujemy, a więc ustawa o postępowaniu sprawach nieletnich oraz akty wykonawcze wskazują, że wychowankowie „mogą być urlopowani za zgodą Sądu”. Już chociażby to wskazuje, że urlopowanie ma funkcję służebną wobec zasadniczej kwestii jaką jest proces resocjalizacji nieletniej. Zbyt pochopna decyzja o urlopowaniu nieletniej w pierwszym okresie umieszczenia w Ośrodku może zniweczyć sens orzeczenia o zastosowaniu tego środka wychowawczego. Stąd urlopowanie każdej z wychowanek zgodne jest z indywidualną sytuacją nieletniej w toku procesu resocjalizacji i zasadności zastosowania takiego właśnie środka.

Biorąc pod uwagę Państwa zalecenia informujemy iż system urlopowania, oparty jest na zasadzie wyraźnej indywidualizacji oraz na Indywidualnym Planie Edukacyjno-Terapeutycznym tzn. IPET, opracowywanym z dużą wnikliwością w problemy każdej wychowanki.

System urlopowania obowiązujący w tut. MOW jest oparty na diagnozie psychologicznej każdej wychowanki (obserwacje i badania prowadzone w MOW, orzeczenia Poradni Psychologicznych, opinie RODK, wywiady środowiskowe itp.) oraz na kryteriach wypracowanych przez Zespół Pedagogiczny MOW w porozumieniu z rodzicami naszych wychowanek oraz ze Społecznością i Samorządem tutejszego Ośrodka.

Wobec zalecenia aby „rozważyć zwiększenie częstotliwości udzielania przepustek i urlopów” stosujemy poniżej wypracowane formy integracji wychowanek z ich rodzinami i pozytywnym środowiskiem społecznym. **Ponadto na początku pobytu wychowanki już są organizowane zespoły diagnostyczno – wychowawcze, na których ze szczególną wnikliwością analizowane są problemy wychowanki, ustalany jest IPET oraz planowane są wyjazdy do domu lub środowiska lokalnego.**

- **Wychowanki korzystają ze stałych form urlopowania w czasie całego roku szkolnego tj. wakacji, ferii wiosennych i zimowych a ponadto korzystają z okolicznościowych nagrodowych i zadaniowych form wyjazdów do środowiska rodzinnego, np. w weekendy i dni wolne od nauki. Wyjazdy te są rozpatrywane i ustalane przez zespół wychowawczo – psychologiczny.**

Propozycje wyjazdów oraz okres ich trwania konsultowane są z rodzicami wychowanki, głosem doradczym Samorządu i Społeczności Ośrodka w oparciu o zasadę wyraźnej indywidualizacji. Pod uwagę brana jest również sytuacja rodzinna

wychowanki, jej motywacja do pracy nad sobą i gotowość do przeciwstawienia się negatywnym wpływom i zagrożeniom ze strony dawnego środowiska rówieśniczego oraz stopień zaangażowania w pracy terapeutyczno – resocjalizacyjnej.

Ponadto przypominamy, że wychowanki korzystają z wielu form wyjazdów i kontaktów ze środowiskiem lokalnym m.in.:

- Wychowanki biorą udział w specjalnie zorganizowanych formach kilkutygodniowego wypoczynku letniego na rekreacyjnych obozach letnich o charakterze sportowym, turystycznym i terapeutycznym. W czasie trwania roku szkolnego wychowanki wyjeżdżają na kilkudniowe wycieczki turystyczno – edukacyjne oraz integracyjne.
- Wychowanki będące na wyższych etapach terapii mają w ramach przywilejów związanych z poszczególnymi etapami, możliwość dodatkowo uzyskania nagrodowych urlopów do swojego środowiska rodzinnego lub na inne atrakcyjne formy wyjazdów. Pragniemy nadmienić, że jest to metoda przez nas stosowana od wielu lat i przynosi dobre rezultaty motywując wychowanki do pracy na sobą i osiągnięcia oczekiwanych efektów resocjalizacyjnych.
- W ostatnim okresie pobytu, w ramach realizowanego przez nas programu usamodzielniania (projekt UE- „Ku Dorosłości”), dziewczęta wychodzą samodzielnie do różnych urzędów, ucząc się załatwiania wielu spraw związanych z przyszłym i samodzielnym funkcjonowaniem w społeczeństwie;
- Stosujemy też grupowe formy przepustek wg systemu nagradzania, dla wychowanek lub całej grupy, która samodzielnie korzysta z wyjść do teatru, na wystawy, pokazy, koncerty lub wycieczki.

Odbywa się to w następujących formach:

- wycieczki krajoznawczo-turystyczne poza teren Krakowa (w ubiegłym roku szkolnym było ich 11);
- wyjścia na imprezy o charakterze kulturalnym (kino, teatr itp.), lub sportowo-rekreacyjnym (basen, biegi terenowe, itp.);
- wspólne wyjścia na zakupy
- wyjścia w ramach grup wolontariatu (m.in. do DPS-u, domu samotnej matki);
- wyjścia klas w ramach praktyk zawodowych wychowanek z ZSZ celem doskonalenia zawodowego (np. strzyżenie pensjonariuszy DPS-u), a także w celu integracji ze środowiskiem, kształcenia umiejętności prospołecznych i uwrażliwiania na potrzeby innych;

- wyjścia na pokazy fryzjerskie i gastronomiczne w ramach nauki zawodu;
- Pragniemy też dodać, że jesteśmy jednym z nielicznych Ośrodków Wychowawczych na terenie kraju prowadzących na szeroką skalę stałą psychoedukację rodziców w ramach comiesięcznych spotkań integracyjnych (bierze w nich udział ok. 90 % rodziców naszych wychowanek). **W ramach integracji córek z rodzicami zorganizowany jest wspólny posiłek na terenie Ośrodka (dofinansowany ze środków UE „Spotkania integracyjne”), spacery rodzinne, zakupy czy inne atrakcje poza Ośrodkiem.** Ponadto rodzice biorą udział w warsztatach psychoedukacyjnych i indywidualnych konsultacjach związanych z problemami naszych wychowanek.

Osoby bliskie wychowanek mogą przyjeżdżać częściej niż w planowane dni formacyjne przeznaczone głównie dla rodziców. Przygotowane zostały na terenie Ośrodka pokoje gościnne, w których istnieje możliwość noclegu rodziców i innych członków rodziny. Umożliwia to częste i bliskie kontakty z rodziną oraz odbudowywanie wzajemnych więzi emocjonalnych szczególnie dla nowych wychowanek, które z różnych uzasadnionych ich dobrem przyczyn, w tym czasie mają również możliwość korzystania z wyjść poza placówkę.

Zatem czas wstępnej adaptacji dostosowany jest każdorazowo do specyfiki oraz indywidualnych potrzeb każdej wychowanki oraz uzależniony jest od oceny ryzyka ponowienia kontaktu ze środowiskiem patologicznym (często przestępczym). Okres ten jest nastawiony na kontakt wychowanki z rodziną i bliskimi jednak przy zachowaniu środków zaradczych przed niewłaściwymi oddziaływaniami destrukcyjnego środowiska na wychowankę.

Mamy nadzieję, że przedstawione w niniejszym piśmie wyjaśnienia poszerzą wspólny obszar porozumienia na drodze poszukiwania optymalnych rozwiązań dla dobra naszych wychowanek.

Jednocześnie dziękujemy za wskazówki, które pomogą nam doskonalić nasz system wychowawczy, którego naczelnym celem jest dobro naszych wychowanek.

W imieniu Zespołu Pedagogicznego Ośrodka:

RADCA PRAWNY
mgr Grzegorz Zarychta
nr Łd-P-282

Dyrektor Ośrodka
mgr Ewa Kwiecińska

Warszawa, dnia 21 czerwca 2012 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

RPO-682797-VII-720.8/11/KC

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

**Zespół
„Krajowy Mechanizm Prewencji”**

**Pani Dyrektor
Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
im. Świętej Siostry Faustyny**

**ul. Siostry Faustyny 3
30-420 Kraków**

Uprzejmie dziękuję za udzielenie wyjaśnień zawartych w piśmie z dnia 1 maja 2012 r. w sprawie korespondencji prowadzonej z Małopolskim Kuratorem Oświaty, która została przesłana do Pani wiadomości.

Pragnę ponownie wyrazić uznanie dla zaangażowania i pracy wychowawczej pracowników Ośrodka. Podkreślam, iż przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji bardzo pozytywnie ocenili warunki bytowe zapewnione wychowankom w podległej Pani placówce, prowadzone oddziaływania terapeutyczne oraz szeroki wachlarz zajęć dodatkowych, z których mogą korzystać wychowanki. Niemniej jednak KMP podtrzymuje dotychczasowe stanowisko i w dalszym ciągu zaleca rozważenie zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienia wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu w placówce.

Krajowy Mechanizm Prewencji również ma nadzieję, że prowadzona wymiana pism oraz zawarte w nich wątpliwości i uwagi będą dla Państwa pomocne w doskonaleniu systemu wychowawczego i poszukiwaniu optymalnych rozwiązań dla dobra wychowanek.

Z poważaniem

DYREKTOR ZESPOŁU

Justyna Róża Lewandowska
Justyna Róża Lewandowska